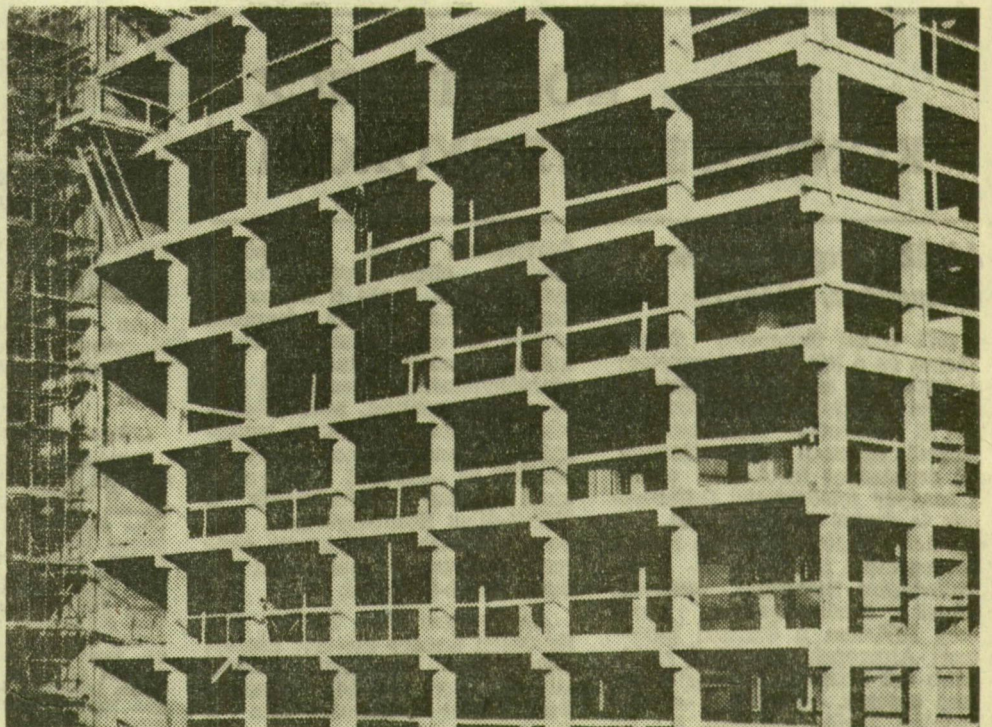
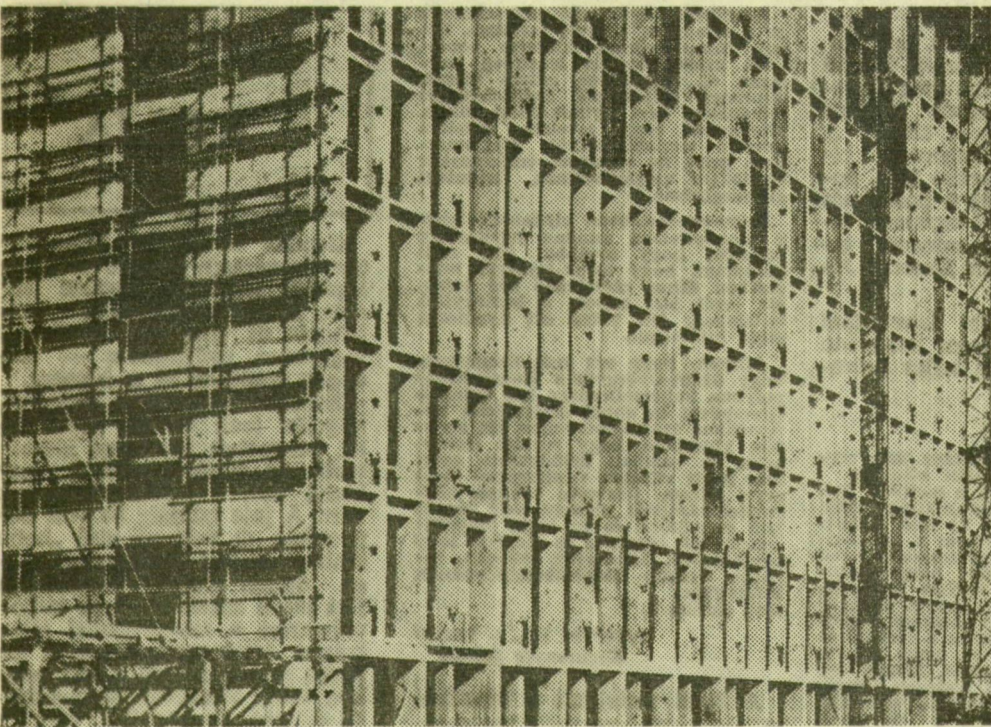

VALÓSÁG ÉS ELMÉLKEDÉS

Hallgatom a felszólalókat. A munkás-paraszt fiatalokról beszélnek, a fizikai dolgozók gyerekeiről, a hátrányos helyzetűekről és a segítésről. Hogy a továbbtanuló diákok között évek óta szinte stagnál a számuk, hogy bizonyos egyetemi szakokon megdöbbentően kevesen vannak és hogy kollégiumok kellemetlenek nekik, tanfolyamok, elevenebb és eredményesebb korrepetálás.

Hallgatom a felszólalásokat és ahogy múlik az idő, valami furcsa nyugtalanság születik bennem. Nem szimpla ellenkezés ez. Tudom nagyon jól, hogy a felszólalók igazat beszélnek. Tényleg kevesen tanulnak tovább a munkás-paraszt fiatalok közül és tényleg nagyon kevés a kollégium.

És mégis. Bizonytalanul és homályosan, egyelőre alaktalanul, de egészen másféle gondolatok formálódnak bennem. Nem beszéljük-e ezt is túl, nem esünk-e át megint, az ősi magyar szokásoknak megfelelően, a ló másik oldalára, hogy ha már kollégiumokat nem tudunk építeni, mert nincs pénzünk rá, legalább beszéljük ki magunkat jó alaposan.

Megkísérlem elképzelni, mit gondolnak ők, a hátrányos helyzetűek erről a sok beszédre. Nem nyomasztó-e ez számukra? Nem nyomasztó-e lépten nyomon ezt hallani és azután főiskolán, egyetemen, középiskolában naponta átélni, hogy nem egészen teljesértékű diákok ők, nem olyanok, mint a többi, segítségre, támogatásra szorulnak. Mint a rosszabbúaknak, úgy nyomják alájuk a mankókat.

S mégcsak nem is ez az igazi kérdés. Nem az, hogy nyomasztó-e számukra ez a légkör. Hanem az, hogy nem válnak-e ők maguk ettől a sok beszédetől, ennek a sok beszédnek a hatására, még bizonytalanabbá? Hiszen mindenki ezt mondja, ezt beszéli. Akármerre néznek-fordulnak, csak ezt hallják. Nem olyan-e ez a sok beszéd, mint egy jó alapos fejbeközlítés?

De miért fantáziálok? Magamra kell csak gondolnom. Én is faluról indultam annak idején, egy olyan házból, amelyben még villany se volt. 1950-ig, tizen-nyolc esztendőig jártam iskolába, olyanokkal is, akik hasonló körülmények közül léptek elő. Ismerem a hátrányos helyzetűeket; a 18 év sok alkalmat adott rá.

Erre, még csak erre gondolok, de máris elfog a kétség. Csakugyan ismerem őket? Akkor viszont hogyan lehet, hogy azok, akikkel én jártam iskolába, ha jól veszem ki a felszólalások értelmét, egészen mások voltak, mint a mai hátrányos helyzetűek? Hogy milyenek voltak? Merte volna csak valaki öleltük a hátrányos helyzetet emlegetni! Meg azt, hogy ők segítségre, külön korrepetálásra szorulnak! Akkoriban ilyesmi senkinek eszébe sem jutott. Hogyan is juthatott volna, amikor ezek a faluról és külvárosokból jött gyerekek, azokban az iskolákban, osztályokban legalább, amelyekben én jártam, mindig a legjobb

bak között voltak. A legjobbak abban az értelemben, hogy a legmesszebbre törtek, és talán abban is, hogy a legmesszebbre jutottak; de most nem arról akarok beszélni. Jártak velünk egyetemi tanárok fiai és sarki fűszerezése is. A versenyben elmaradtak.

Jól értsük meg ezt, nem arról van szó, hogy ezek a falusi és külvárosi fiatalok mindenben verték az egyetemi tanárok gyerekeit. Nem tudtak ezek a mi fiaink például nyelveket, azon a nagyon-nagyon kevesen kívül, ami az órákon rájuk ragadt. Nem tudtak telefonálni sem és biztosan zavarba jöttek volna egy modern fürdőszoba titokzatos rendeltetésű csapjai között. Egy-egy valamilyen voltak a mi fiaink verhetetlenek. Abban, hogy akartak tanulni és tanultak is; mint a fuldokló a szalmaszálba, úgy kapaszkodtak a tudásba-tanulásba, az iskolába. S nemcsak abba, amit az iskola kötelezően előírt számukra. Az egész világot meg akarták ismerni. Emlékszem, a könyvtárakban az osztályban sohasem az úri fiúkkal beszéltek meg; a könyvtárgalmazók csak a sorombeli gyerekeket érdekelték. A városiak, a sarki boltosok fiait iskola után az utcán lofrálták, lányokat kísértettek, cukrászdákban üldögéltek. Mi viszont olvastunk. Nem is igen tudtunk volna otthon mást csinálni. Hátrányos helyzetűnek a könyv győzte le. Nem volt nehéz hozzájutni, lehetett olvasni, még akkor is, ha ötven-hatvan beszéltek közben a ház egyetlen fűtött szobájában. Gondolom, ennek eredménye-következménye volt, hogy a tanulás utolsó éveiben már nem annyira a tananyag izgatott bennünket, nem az iskola elvégzése, hiszen az biztos volt, hanem ami azonkívül állt, számunkra jó részt ismeretlenül és fenségesen, a tudás birodalmában.

Mi történt, hogy közben, nem egészen negyedszázad alatt ennyire megváltoztak ezek a faluból és külvárosokból jött fiatalok? Ráadásul nem akármilyen negyedszázad alatt. A falvak és külvárosok népe ebben az időszakban ragadta magához a hatalmat. A fiúk közben osztályosokból utolsók lettek. Hogy történt ez?

Mindenekelőtt nem történt semmi misztikus és semmi olyan, ami a szocializmus lényegével, a munkások és a parasztok fölemelésének akaratával szembenállna. Sőt éppen azért alakult így a helyzet, mert győzött a szocializmus. Azelőtt ugyanis, a felszabadulás előtt és néhány évig még utána is, a munkás-paraszt fiatalok közül hihetetlenül kevesen tanulhattak. Az egyetemistáknak például mindössze két ezreléke jött faluból vagy külvárosból. Ma viszont, mint tudjuk, tömegével, tízezerszám járnak munkás-paraszt fiatalok iskolákba. A diákoknak majdnem a fele közülük került ki, még az egyetemeken is, s még ezzel sem vagyunk elégedettek. Azelőtt az igazán kiemelkedő tehetségek közül is csak kevesen kerültek az iskolapadba. Ma az átlagra is szükség van. S ennél az átlagnál a kör-

nyezet hátrányai szükségszerűen felnagyítódnak. Otthon nincs könyvtár, mint az értelmiségieké, s a szülők sem tudnak segíteni még egy-egy eligazító szóval sem. Végül is ez a változás legfőbb oka.

Akkor viszont — mondhatná ezek után bárki — minden rendben. Visszajutottunk a kindulópontozhoz. Csak hogy nem ilyen egyszerű a helyzet. Ne feledjük a legfontosabbat: azt akarjuk, hogy ezek a mi fiataljaink elvégezzék, méghozzá jól végezzék el az iskolákat. Ennek csak egyik eszköze-lehetősége a kollégium, a tanfolyam, a korrepetálás. A másik nem kevésbé fontos eszköz a hivatkozás a munkás-paraszt fiatalok akaratára, tehetségére, öntudatára. Mielőtt bármiféle félreértés keletkezhetne: az öntudatra való hivatkozást nem szimpla deklarációnak vagy kódos szándéknak gondolom, hanem nagyon is valóságos dolognak, ha tesszik, szinte anyagi erőnek. Egy más, de idetartozó összefüggésben: konkrét társadalmi és pedagógiai feladatnak. Az a gyanúm, hogy a kevés tanulás mögött végső okként a meggyengült öntudat áll. A munkás és paraszt fiatalok, szerintem, nem azért nem tanulnak többet vagy jobban, mert „tehetségtelenek”, hanem azért, mert „nem akarnak”. Ezt persze nem úgy gondolom, hogy ezt a nemakarást mindig és törvénytzerűen felismerik és megfogalmazzák, hanem úgy, hogy a meggyengült öntudat miatt gyakran nincs erejük, energiájuk a tanulás napi fáradalmainak rendszeres és következetes legyőzésére. Ha ez így van, a bajokon nem a korrepetálás segít, vagy nem az segít elsősorban, hanem az öntudat megerősítése.

Hogy ez mennyire bonyolult dolog és milyen messzire vezető összefüggésekre utal, arra példaként talán elég az értelmiségi pályák viszonylag alacsony fizetését említeni. Nemrég a tévében ország-világ hallhatta-láthatta az egyik budapesti vállalat szakmunkásait, amint éppen arról nyilatkoztak, hogy az elmúlt, „jó közepes” hónapban négy-hatezer forint között kerestek. Melyik elérhető értelmiségi pálya biztosít ennyi fizetést viszonylag fiatal embereknek? Nyilvánvaló, hogy az ilyen és hasonló tények gyengítik a továbbtanulási öntudatot, csökkentik az energiát, az erőt.

Gyengíti az öntudatot és az önbizalmat ezen felül magának az iskolának néhány hibája is. A mi képzésünk olyan, hogy ropant nagy szerepe van benne bizonyos formális, készségeknak, mint például a könnyedségnek, a sokféle tárgyban való jártasságnak, vagy legalább a látszatának stb. A mi munkás-paraszt fiataljaink viszont földhözragadtak, vaskosabbak, nehézkesebbek, jobban megtapadnak-megragadnak egy-egy tényről, konkrétumról, a link könnyedség, a felületességgel megelégedő gyors áttekintés hiányzik belőlük. Nem feltétlenül a magatartásukból: a szellemükből. Ezek a mai iskolában nem valami előnyös tulajdonságok. Ez az iskola még csak most kezd felismerni és ki tudja mikor megvalósítani azt a már nagyon régen kitalált dol-

got, hogy nem kell mindenkinek mindenhez egyformán értenie, e nélkül is tehetségesnek ismerhetjük el.

Gyengíti-sápasztja végül a tanulási öntudatot a közgondolkodás is, amely mintha az igazán nagy, kollektív célokat a háttérbe nyomná és kis, piti dolgokat hozna előtérbe. Még a nyáron, a táncdal-fesztivál idején olvastam az egyik versenyszám címét: „Fel-fel fiúk a dalra”. Megörültem, na, végre valami! Aztán meghallgattam a dalt. Nem arról szólt, amire gondoltam. Valamikor mi is énekeltünk ilyen dalokat, szavaltunk ilyen verseket. A világ megváltásáról volt szó bennük. A maiban — tudjuk — a pelenkamosásról. Nem akarok messzire vezető eszmefuttatásokba bonyolódni, de kétségtelen, van valami közgondolkodásunkra jellemző abban, hogy egy ilyen című dalban ilyen tartalmat mernek előadni.

Ezeknek a hatásoknak a működését, az öntudat gyengülését persze nem szabad feltétlenül a tudatosság szintjén elképzelni. Az említettek, a kevés fizetés, az iskolai képzés hibái, a közgondolkodás „romlottsága” és sok más hasonló tényező együttesen és huzamosabb idő után, lassan, hullámzóan, mint a folyóvíz a partot, formálja-gyengíti az öntudatot.

S nem ugyanígy gyengíti-e az önbizalmat az a felfogás, amely dicsőíti-isteníti a technikát, a civilizációt, amely nélkül — mondja — nemhogy tanulni, de még élni sem lehet. A televízió hiánya például eszerint „hátrányos helyzet” a tudás megszerzésében. Ha én diák lennék, nem hinnék az efféle beszédeknek. A tévé persze hasznos eszköze a tájékozódásnak. De tanulni-megtanulni valamit — könyvből kell. Könyvből, amely kivehető a tanyára, olvasható petróleumlámpa mellett, s ma is, és ki tudja még meddig, a tudás legfontosabb forrása. A könyvekkel, ezekkel a kézbevehető drága jószágokkal a hátrányos helyzet legyőzhető. Nem kellene ehhez milliók. Csak olvasni kell. Öntudattal és önbizalommal, erővel és energiával.

Talán így is lehet beszélni a munkás-paraszt fiatalok továbbtanulásáról. És lehet így cselekedni is.

ÖKRÖS LÁSZLÓ

NEVE?

Zoltán, László, Attila. Három éve ezek a keresztnévek vezeték a fiúk rangsorát — Anyakönyvi hírek című rovatunk tanúsága szerint. A lánynevekben az élen nagyobb a változatosság: 1969-ben Zsuzsanna, Erika, Ildikó; 1970-ben Erika, Andrea, Zsuzsanna; 1971-ben Andrea, Erika, Zsuzsanna volt a legnépszerűbb első három. Az említettek kivétel a fiúknál még 11 utónév van, amelyet legalább ötven újszülött kapott tavaly: Zsolt, István, Gábor, Csaba, Tibor, Sándor, József, János, Ferenc, Róbert, Tamás. A lányoknál ugyanilyen szempontok szerint Edit, Éva, Szilvia, Ágnes, Krisztina következik. Az arányok azonban nagyon különbözőek: míg Zoltánnak 166-an nevezték el gyerekeiket, Tamásnak csak 59-en, s még az Andrea nevet 110 leány kapta, a Krisztinát ismét csak 50.

Mindezt — anyakönyvi híreink felhasználásával — Vági Antal szegedi olvasónk gyűjtötte össze, közölve amatőr statisztikai munkálkodásának általános tapasztalatait is. Többek között azt, hogy sok az utóbbi évben az egyedinek tűnő név, bővül a választék is. 1969-ben Szegeden 85-féle fiú- és 107-féle lánynevet használtak, ez a szám 1971-ben 93, illetve 131 lett.

A statisztika tanúsága szerint 36 fiú, illetve 42 lány kapott tavaly olyan utónevet, amelynek használatában szegedi korosztályában nem kell senkivel sem osztoznunk. Néhány ezek közül: egy-egy fiú kapta az Előd, Eduárd, Frigyes, Koppány, Ljubomir, Mirko, Olivér, René, Zalán, Zsombor stb. utónevet, egy-egy lány az Amarilla, Boglárka, Imola, Lotti, Mercedesz, Petronella, Sára, Zsanett stb. nevet.

Juhász Gyula városáról lévén szó, bizonyosan sokakat érdekel az Anna-név sorsa. Nos, 1969-ben is, 1970-ben 13—13 lányka kapta meg ezt az utónevet, tavaly pedig mindössze 6, így 26—28., majd 46. volt a népszerűségi listán. Vági Antal statisztikája arról is hírt ad, hogy 1969-ben 17, 70-ben 34, tavaly pedig 20 ikerpár születését jegyezte föl krónikánk.

Andrássy
Lajos

HELÉNA ÉS A CSILLAGOK

Semmi sem lehet olyan távol
mint emlékeid ablakából
az aki egyszer elveszett

Tán csillagok közt szállt a lelke
amíg csókol — és rám lehelte
e védhetetlen végtet

Vétkeztem én — vagy mind a ketten
törvénytelen önkívületben...
Vagy egyikőnk sem vétkezett?

Kérte-e? — vagy csak elfogadta?
Akarta-e ahogyan adta?...
Még sem virradt s már este lett!

(Forró cipóknak illatára
távol-üstökös-suhanásra
álmodtam éjjel testedet)